

Funkcje pieniądza

Pieniądz pełni w systemie gospodarczym kilka ważnych funkcji. Jest przede wszystkim miernikiem wartości towarów oraz środkiem, umożliwiającym dokonywanie jakichkolwiek transakcji. Jest też środkiem płatniczym, może być używany do gromadzenia oszczędności, wreszcie może ułatwiać wymianę międzynarodową.

ŚRODEK WYMIANY

Najstarszą funkcją pieniądza jest wymiana – pośrednictwo w transakcjach, w których dochodzi do równoczesnego wzajemnego przekazania towaru i pieniądza pomiędzy uczestnikami wymiany.

Ludzie od zarania dziejów kupowali i sprzedawali towary – początkowo był to handel wymienny, później pojawiła się jednostka pośrednicząca, czyli właśnie pieniądz. Dzięki sprzedaży towarów lub usług otrzymujemy pieniądze, które następnie możemy wymienić na inne potrzebne nam dobra. Specyficzną formą wymiany jest praca: tu w zamian za wykonywane – w ramach umowy – usługi otrzymujemy pieniądze, dzięki którym możliwa jest codzienna egzystencja.

MIERNIK WARTOŚCI TOWARÓW

Pieniądz jest również miernikiem wartości – w jednostkach pieniężnych podawane są ceny, dzięki którym można porównywać różne towary.

W najwcześniejszym stadium rozwoju gospodarki prowadzono handel wymienny, w którym nie było jednak możliwe precyzyjne określenie wartości towarów, właśnie z uwagi na brak jednorodnego punktu odniesienia. Trudno jest tak naprawdę oszacować, jaka jest wartość skóry bydłej, wyrażona w beczkach miodu. Dzięki wprowadzeniu pieniądza stało się możliwe dokładne określanie wartości towarów i usług, co przyczyniło się do szybkiego rozwoju handlu.

Pieniądz pełni też rolę miernika odroczonej płatności – za jego pomocą możemy również mierzyć np. wysokość odsetek, jakie otrzymamy za rok od momentu założenia lokaty bankowej.

ŚRODEK PŁATNICZY

Pieniądz jest również wykorzystywany jako środek płatniczy – to znaczy do dokonywania płatności transferowych lub transakcji, w których przepływ dóbr nie jest równoczesny z zapłatą.

Płatności transferowe to wypłaty, realizowane przez państwo, w zamian za które nie otrzymuje ono bezpośrednio żadnych dóbr czy usług. Typowym przykładem płatności transferowych są wypłaty emerytur i rent z budżetu państwa bądź też płatności zasiłków dla bezrobotnych.

Transakcje wymienne, w których przepływ dóbr nie jest równoczesny z przepływem pieniądza, to na przykład dostawy energii elektrycznej, gazu, usługi telefoniczne, jak również praca na etacie. We wszystkich wymienionych tu przypadkach strony zawierają umowę, na podstawie której świadczone są określone usługi, a płatność za ich wykonanie następuje nie systematycznie, ale raz w miesiącu lub nawet rzadziej.

ŚRODEK GROMADZENIA OSZCZĘDNOŚCI

Pieniądz spełnia jeszcze jedną bardzo ważną rolę – jest środkiem tezauryzacji, czyli gromadzenia oszczędności.

Oznacza to, że nie tylko możesz płacić pieniądze w tym momencie ale i w przyszłości. W tym celu musisz jednak odłożyć ich odpowiednią ilość i przechować.

Najpopularniejszym miejscem do odkładania pieniędzy jest właśnie konto bankowe. Możemy mieć do niego dostęp poprzez kartę płatniczą, przelewy i bank.

ŚRODEK WYMIANY MIĘDZYNARODOWEJ

Pieniądz jest w stanie też być środkiem rozliczeń pomiędzy narodami. Tę funkcję spełniają waluty krajów wysokorozwiniętych, posiadających tzw. silną walutę. Przykładem takiej waluty może być dobrze znany dolar amerykański lub frank szwajcarski.

DOSKONALENIE SWOICH FUNKCJI

Z czasem ludzie zrozumieli, że każda funkcja pieniądza musi być udoskonalana. Oprócz swoich zadań trzeba pamiętać, że wartość jednostkowa towaru musi być nieduża. Oznacza to, że pieniądze muszą być łatwe do przechowywania i gromadzenia.

Trudno sobie wyobrazić sytuację, w której Pani w sklepie nie ma zupełnie pieniędzy o niewielkim nominale czyli tzw. drobnych. Zatem wysuwa się kolejny wymóg odnośnie pieniądza: musi być on łatwo podzielny.

Tak więc złoto jest trwałe i wszędzie ma podobną wartość – ale nie można go wszędzie z sobą nosić i trudno je podzielić na mniejsze fragmenty. Banknoty są wykonane ze specjalnego papieru, który nie ulega łatwemu niszczeniu, a przy tym jest bardzo lekki i można go wszędzie zmieścić. Pieniądze w monetach nazywamy bilonem.

Skąd pieniądze biorą się w Banku?

Banki są szczególnym rodzajem przedsiębiorstwa. Przyjmują depozyty, czyli oszczędności składane na kontach bankowych i lokatach terminowych, od gospodarstw domowych. Powierzenie oszczędności bankowi daje pewność ich odzyskania. Banki są bowiem nadzorowane i kontrolowane przez różne instytucje, aby zapewnić ich wypłacalność.

Zwykle depozyty złożone w bankach są oprocentowane. Oznacza to, że za utrzymanie depozytu otrzymuje się premię w postaci odsetek. Podstawową rolą Banku jest zapewnienie bezpieczeństwa, aby je zapewnić bank nie może inwestować zgromadzonych środków w ryzykowny sposób.

Bank centralny jest instytucją państwową, której powierzono zadanie emisji pieniądza i prowadzenia polityki pieniężnej kraju. Najważniejszym zadaniem banku centralnego jest najczęściej dbałość o wartość pieniądza i stabilność cen.

W Polsce bankiem centralnym jest Narodowy Bank Polski, który odgrywa zasadniczą rolę w gospodarce krajowej. Pełni on trzy podstawowe funkcje:

- **Banku emisyjnego** - NBP ma wyłączne prawo emitowania znaków pieniężnych będących prawnym środkiem płatniczym w Polsce. Narodowy Bank Polski określa wielkość ich emisji oraz moment wprowadzenia do obiegu, za którego płynność odpowiada. Ponadto, organizuje obieg pieniężny i reguluje ilość pieniądza w obiegu.
- **Banku banków** - NBP pełni w stosunku do banków funkcje regulacyjne, które mają na celu zapewnienie bezpieczeństwa depozytów zgromadzonych w bankach oraz stabilności sektora bankowego. Organizuje system rozliczeń pieniężnych, prowadzi bieżące rozrachunki międzybankowe i aktywnie uczestniczy w międzybankowym rynku pieniężnym. Narodowy Bank Polski jest odpowiedzialny za stabilność i bezpieczeństwo całego systemu bankowego, pełni funkcję banku banków, ponadto, nadzoruje systemy płatności w Polsce.
- **Centralnego banku państwa** - NBP prowadzi obsługę bankową budżetu państwa, prowadzi rachunki bankowe rządu i centralnych instytucji państwowych, państwowych funduszy celowych i państwowych jednostek budżetowych oraz realizuje ich zlecenia płatnicze.

Bank Centralny różni się od pozostałych banków tym, że głównym celem jego działalności jest dbanie o stabilność cen, a nie udzielanie pożyczek i gromadzenie oszczędności. Banki komercyjne, choć pełnią pożyteczną rolę w gospodarce, działają dla korzyści swojej i swoich klientów. Bank Centralny ma za zadanie dbanie o interesy gospodarki jako całości, dlatego nie udziela pożyczek zwykłym ludziom, ani nie gromadzi od nich depozytów.

Banki centralne różnią się często w swoim podejściu do polityki pieniężnej. Zasadniczą różnicę można pokazać na podstawie obecnej polityki dwóch najważniejszych banków centralnych świata:

- Europejski Bank Centralny (ECB, wspólny bank centralny krajów strefy euro) wyznaje zasadę, że zmiany ilości pieniądza w obiegu nie mogą na dłuższą metę znacząco wpłynąć na tempo wzrostu gospodarczego. W związku z tym, ECB uważa, że narzędzi polityki pieniężnej nie powinno się używać dla prowadzenia bieżącej polityki gospodarczej, a zwłaszcza dla regulowania koniunktury. ECB w swojej polityce patrzy przede wszystkim na kształtowanie się inflacji i nie jest skłonny do silnego obniżania stóp procentowych nawet wówczas, gdy koniunktura gospodarcza jest słaba;
- System Rezerwy Federalnej (pot. FED, bank centralny USA) tradycyjnie uznaje, że za pomocą polityki pieniężnej można i należy starać się wpływać na bieżącą sytuację gospodarczą, a w szczególności pobudzać wzrost w okresie recesji i zwalczać bezrobocie. Efektem takiego przekonania były gwałtowne obniżki stóp procentowych, dokonane przez FED w 2001 r., kiedy gospodarcze amerykańskiej groziła recesja.

Oprocentowanie jest to rynkowy koszt kapitału, albo inaczej cena, którą płaci się za pożyczanie pieniędzy na określony czas. Koszt ten wyraża się zazwyczaj jako procent od pożyczonej sumy, mierzony w ujęciu rocznym (tzn. gdyby suma została pożyczona – i zwrócona – dokładnie po roku). Jeśli ktoś pożycza pieniądze na krótszy okres, to zapłaci jedynie część tej sumy. Pożyczka taka może mieć zarówno charakter kredytu, lub zakupu obligacji wyemitowanych przez potrzebującą kapitału instytucję.

Stopy oprocentowania są niezwykle istotne dla funkcjonowania gospodarki, ponieważ ich poziom wpływa na wiele podejmowanych decyzji. Wysokie oprocentowanie zniechęca do robienia zakupów na kredyt (np. do zakupu mieszkania lub samochodu), jak również utrudniają przedsiębiorstwom finansowanie bieżących kosztów działalności (kredyt obrotowy). Oprócz wpływu na decyzje gospodarstw domowych, stopy procentowe oddziałują także na decyzje firm w sprawie inwestycji. Wysoki koszt kredytu może np. powstrzymać firmę przed zbudowaniem nowej fabryki, dzięki której powstałyby nowe miejsca pracy. Poziom stóp procentowych oddziałuje więc na kondycję gospodarki. Generalnie rzecz biorąc, im wyższe stopy procentowe na rynku, tym niższy popyt w gospodarce.

Z drugiej strony, wysokie oprocentowanie zachęca do oszczędzania. Oprocentowanie jest również zyskiem z powierzenia oszczędności na lokatę. Można powiedzieć, że stopa procentowa jest wynagrodzeniem za cierpliwość – oszczędzając pieniądze rezygnujemy z obecnej konsumpcji na rzecz konsumpcji w przyszłości. Im wyższe jest to wynagrodzenie, tym chętniej podejmujemy decyzję o oszczędzaniu, bowiem dzięki niemu przyszła konsumpcja staje się większa od tej, którą moglibyśmy zrealizować obecnie.

Oprocentowanie kredytów i lokat kształtuje się na rynku jako cena, która równoważy dostępne oszczędności z popytem na kredyty. Jeśli popyt na kredyt jest większy od dostępnych oszczędności, to oprocentowanie rośnie. Na poziom rynkowych stóp procentowych może również wpływać bank centralny poprzez politykę pieniężną: wzrost podaży pieniądza obniża stopy procentowe na rynku, a spadek – zwiększa.

Podaż to ilość towarów i usług, które przy danej cenie oferowana jest do sprzedaży przez producentów.

Podaż zgłaszana jest przez indywidualnych producentów, jednak po zsumowaniu jej u wszystkich sprzedających uzyskamy łączną podaż rynkową. Podaż ta styka się na rynku z popytem, w rezultacie czego zostaje wyznaczona cena danego towaru lub usługi. Maksymalna możliwa do zaoferowania podaż zsumowana dla wszystkich towarów i usług określa zdolności produkcyjne gospodarki. W skład podaży towarów i usług wchodzić mogą zarówno dobra wytwarzane w kraju, jak importowane.

Popyt to ilość towarów i usług, które przy danej cenie pragnie nabyć kupujący. Ważne jest jednak, aby kupujący posiadał niezbędne środki pozwalające mu na dokonanie zakupu (dochody oraz środki pochodzące z kredytu). W przeciwnym razie nie mówimy o popycie, ale o potrzebach lub aspiracjach (przykładowo, liczba osób, które chciałyby mieć własne mieszkanie jest w Polsce bardzo duża i może być liczona w milionach – ale

liczba osób, które chcą nabyć mieszkanie i mogą zdobyć na to potrzebne środki sięga już tylko ułamka tej liczby).

Popyt zgłaszany jest przez indywidualnych kupujących. Jeśli jednak obliczymy go dla całego rynku danego towaru (czyli zsumujemy go u wszystkich kupujących) uzyskamy łączny popyt rynkowy. Popyt ten styka się na rynku z podażą, w rezultacie czego zostaje wyznaczona cena. Z kolei popyt zsumowany dla wszystkich towarów i usług nazywany jest popytem zagregowanym. Popyt ten wpływa na poziom obserwowanego w danym roku PKB.

Jednocześnie popyt rynkowy powiązany jest zazwyczaj dodatnio z dochodem: im wyższy dochód, tym wyższy popyt na dany towar (zdarzają się czasem w gospodarce odstępstwa od tej reguły, np. zanik popytu na pewne proste i tanie dobra w sytuacji, gdy bogatsze społeczeństwo woli dobra bardziej luksusowe). Siła związku między popytem i dochodem mierzona jest przez tzw. elastyczność dochodową popytu, mówiącą o ile procent wzrośnie popyt, jeśli dochód wzrośnie o 1%.